

Brunon Hołyst

KRYMINALISTYKA

Kryminalistyka w Polsce jest nauką młodą i rangę przedmiotu uniwersyteckiego uzyskała właściwie po II wojnie światowej. Wielkie zasługi w jej rozwoju przypadły profesorowi Pawłowi Horoszowskiemu.

Przedstawiciele polskiej nauki zebrani w 1950 r. na konferencji zwołanej przez Komisję Konsultacyjno-Naukową przy Ministrze Sprawiedliwości w ramach prac przygotowawczych do Pierwszego Kongresu Nauki uznali, iż „naczelnym zadaniem na najbliższym etapie jest rozwinięcie w Polsce Ludowej kryminalistyki i medycyny sądowej”.

Ponadto w uchwale VI Konferencji zwrócono uwagę, że z punktu widzenia potrzeb praktyki konieczne jest wprowadzenie do uniwersyteckich studiów prawniczych obowiązkowego nauczania kryminalistyki oraz utworzenie na wydziałach prawa katedr kryminalistyki wyposażonych w odpowiednie pracownie, które umożliwiłyby specjalizację naukową i rozwój badań naukowych w tej dziedzinie.

Te uchwały nie są jednak dotąd w dostatecznym stopniu realizowane. W aktualnym programie studiów prawniczych w większości uniwersytetów kryminalistyka jest przedmiotem wykładanym w wymiarze 30 godzin tylko na kierunku karnym. Uniwersytet Łódzki jest pod tym względem chlubnym wyjątkiem. Od pięciu lat kryminalistyka jest przedmiotem obligatoryjnym dla wszystkich studentów wydziału prawa (kierunek stacjonarny). Umożliwia to pełną realizację programu (poza wykładami są także prowadzone pro-seminaria i seminaRIA).

Współczesne warunki walki z przestępczością wymagają stałego poszerzania znajomości metod działania sprawców, doskonalenia metod ścigania karnego oraz wyprzedzania akcji przestępnej przez bezpośrednie zapobieganie czynom naruszającym porządek prawny. Metody przestępne, śledcze i profilaktyczne tworzą więc łącznie zamknięty system kryminalistyki. To uszeregowanie nie

jest przypadkowe. Dopiero bowiem znajomość metod przestępnych, która jest m. in. nieodzownym czynnikiem efektywności ścigania karnego, pozwala na rozwinięcie racjonalnego programu profilaktyki.

Niewątpliwie osiągnięcia wielu nauk znajdują zastosowanie w walce z przestępczością, ale kryminalistyka jest właśnie tą dziedziną wiedzy, która nie recypuje w sposób mechaniczny metod badawczych wypracowanych przez inne nauki, lecz twórczo adaptuje je do swoich celów. Dla przykładu można wymienić badania niewidocznych śladów w promieniach ultrafioletowych czy podczerwieni, spektrografię, rentgenografię itp. Ponadto kryminalistyka opracowuje własne metody (np. daktyloskopia, psychologiczne zasady zbierania i oceny osobowego materiału dowodowego itp.) lub też inicjuje podjęcie badań w kierunku wykorzystania wyników różnych nauk dla podniesienia stopnia efektywności ścigania karnego.

Kryminalistyka jako nauka jest stosunkowo młoda, sięga bowiem XIX w., ale dlatego ma możliwość i powinna recypować najnowocześniejsze metody nauk technicznych i przyrodniczych. Z tego też względu na kryminalistach ciąży obowiązek szybkiej adaptacji osiągnięć tych nauk dla celów rozwoju reprezentowanej przez nich dyscypliny.

Analiza różnych koncepcji pozwala na przedstawienie własnej definicji kryminalistyki. Jest to nauka o metodach ustalania faktów przestępstwa, sposobu jego popełnienia, wykrywania sprawców i zapobiegania przestępstwom oraz innym ujemnym zjawiskom społecznym.

Realizacja wymienionych zadań musi być poprzedzona – o czym już wspomniałem – znajomością metod działania przestępczego. Nieznajomość metod tego działania utrudnia bowiem w poważnym stopniu wykrycie sprawców przestępstwa, sposobu jego popełnienia, jak również stosowanie metod profilaktycznych, a nieraz nawet uniemożliwia ustalenie samego faktu przestępstwa przez wadliwą ocenę umiejętności pozorowanego wypadku. Jak wielkie znaczenie przywiązują praktycy do znajomości metod przestępnych, świadczy m. in. eksperyment przeprowadzony we Francji na początku XIX w., gdzie „brygady śledcze”, łącznie ze swoim szefem (Vidocq), rekrutowały się przeważnie z przestępców. Eksperyment ten nie powiódł się jednak ze względu na niski poziom moralny członków brygad.

Osiągnięcia kryminalistyki są wykorzystywane m. in. także w procesie cywilnym i postępowaniu administracyjnym. Niektóre metody badań kryminalistycznych znajdują zastosowanie w różnych dziedzinach nauki i sztuki (np. odczytanie treści dokumentów historycznych, ustalenie autorstwa dzieła itp.).

Kryminalistyka jest nauką jak najbardziej praktyczną, lecz nie stanowi tylko uogólnienia praktyki śledczej, bo to ograniczałoby lub wręcz uniemożliwiało jej rozwój. Przewaga w tej nauce elementów wiedzy praktycznej nie oznacza, iż jest ona pozbawiona zagadnień teoretycznych. Przykładem są pewne prawa ogólne bądź też hipotetyczne.

Takimi prawami ogólnymi są m. in. naukowo stwierdzone zjawiska indywidualności obrazu linii papilarnych palców rąk człowieka, cech pisma ręcznego czy głosu, pozwalające na przeprowadzenie badań identyfikacyjnych. Można także wymienić prawo istnienia motywu każdego umyślnego przestępstwa, co umożliwi dokonanie kierunkowej selekcji osób podejrzanych. Prawem hipotetycznym jest np. przekonanie, iż każde działanie pozostawia ślady.

Poza fizyką żadna nauka nie ma w swoim dorobku tak wielu praw ogólnych. Socjologia, psychologia operują twierdzeniami wkraczającymi w zakres teorii prawdopodobieństwa.

Ze względu na swoje cele, kryminalistyka nie może być nauką hermetyczną. Pewne jej działy należy szeroko udostępniać społeczeństwu dla propagowania stosowania metod samoobrony przed zjawiskiem przestępstwa lub dla zniechęcenia potencjalnych sprawców do podejmowania działalności przestępnej i związanego z nią ryzyka.

W związku z tym konieczne wydaje się zsynchronizowanie zagadnienia tzw. bezpośredniej profilaktyki kryminalistycznej z ogólnospołeczną akcją profilaktyczną; powinno to być jednak poprzedzone racjonalnie obmyśloną programem informacji o okolicznościach i metodach różnego rodzaju przestępstw oraz wynikających z tego zaleceniach z zakresu przeciwdziałania.

Jednym z ważnych czynników determinujących skuteczność ścigania karnego i efektywność spełniania zadań ciężących na instytucji wymiaru sprawiedliwości jest upowszechnienie znajomości kryminalistyki nie tylko wśród pracowników organów policji i żandarmerii, lecz również prokuratorów, sędziów i adwokatów. Przygotowanie prawników w dziedzinie kryminalistyki jest podstawą ochrony praworządności. Niewątpliwie można by uniknąć wielu pomyłek sądowych, gdyby prokuratorzy i sędziowie znali dokładniej naukowe metody śledcze.

Jest rzeczą zrozumiałą, że od sędziów, adwokatów, a nawet prokuratorów nie można wymagać dokładnej znajomości techniki kryminalistycznej. Powinni oni jednak znać metody ujawniania i zabezpieczania materiału dowodowego oraz orientować się w zakresie możliwości przeprowadzenia poszczególnych ekspertyz, w ich wartości dowodowej, a także wiedzieć, w jakim stadium i jakie elementy dowodów rzeczowych należy zabezpieczyć.

Prawnik nie znający kryminalistyki *ipso facto* „kapitułuje” przed biegiem, często nie mogąc należycie ocenić znaczenia dowodowego przeprowadzonych badań, wartości zastosowanych metod oraz kwalifikacji eksperta. Prokurator lub sędzia może nie umieć przeprowadzić ekspertyzy, jednakże musi się orientować, jaki procent niepewności tkwi w metodach badawczych zastosowanych przez eksperta. Niepewności te musi on uwzględniać, oceniając całość kształtu materiału dowodowego.